

התבטאויות אובמה מחלישות הקהילה הבינ"ל במו"מ מול איראן

הסרתה למעשה של האופציה הצבאית מסדר היום מחלישה את עמדת הממשל האמריקני והקהילה הבינלאומית במשא ומתן עם איראן לקראת הישורת האחרונה והקריטית שלו. זהו גם סימן מבשר רעות נוסף לגבי תוצאותיו של המשא ומתן

גדעון סער וזכי שלום / פורסם: 23.06.15, 16:40

פרופ' זכי שלום

השר לשעבר גדעון סער
צילום: איתי בלומנטל

אמירה רבת-חשיבות של הנשיא האמריקני ברק אובמה, שנשמעה בראיון לאילנה דיין בתכנית "עובדה" בתחילת החודש, לא זכתה להד ציבורי הולם. הנשיא אובמה אמר, כי "פעולה צבאית לא תפתור את סוגיית הגרעין האיראני". הנשיא הוסיף, כי פעולה צבאית, גם אם ארצות הברית תשתתף בה, תוכל להאט באופן זמני בלבד את תכנית הגרעין של איראן, אך לא לחסל אותה. דברים אלה נוספו לשרשרת של התבטאויות של הנשיא ושל אישים בכירים נוספים בממשל האמריקני, המציבות סימני שאלה אשר לאפקטיביות, וממילא - לרלוונטיות, בעיני הממשל, של האופציה הצבאית מול איראן.

ב-2 באפריל, בעקבות הביקורת על הסכם ההבנות שגובש בלוחזן בין איראן למעצמות (P5+1), הנשיא אובמה הבהיר, כי ארצות הברית יכולה להפציץ את מתקני הגרעין של איראן, אולם הפצצה רק תסיג את פעילותה הגרעינית של איראן מספר שנים לאחור. לאחר נאומו של נתניהו בקונגרס וביקורתו הנוקבת על ההבנות שגובשו עם איראן, תהה הנשיא תשעה ימים לאחר מכן איזו אלטרנטיבה מציע נתניהו כדי למנוע את המשך פיתוחה של היכולת הגרעינית של איראן.

שאלתו של הנשיא העבירה מסר ברור ולפיו, בנקודת הזמן הנוכחית, הוא והממשל שבראשו הוא עומד אינם רואים את האופציה הצבאית מול איראן כריאלית. יתר על כן, הנשיא לא הסתפק במסר מרומז אלא הבהיר חד-משמעית: כי לא ניתן למנוע את התגרענותה של איראן - לא באמצעות סנקציות ולא באמצעים צבאיים. דברים אלה של הנשיא, משמעותם הייתה למעשה, כי הוא אינו מאמין באפקטיביות של שני מנופי הלחץ העיקריים על איראן - הסנקציות מחד גיסא והאיום בפעולה צבאית מאידך גיסא - כדי להניע את איראן להסכים לנוסחה, שתיחשב "הסכם טוב".

באותו פרק הזמן העביר גם סגן הנשיא, ג'ו ביידן, מסר דומה. בנאום שנשא בפני מכון מחקר בווישינגטון הוא מתח ביקורת חריפה על אלה המציעים, בקלות ראש, לפעול צבאית נגד איראן ו"לחסל את הבעיה אחת ולתמיד". לדבריו, זו דעה מסוכנת, המפיגה בורות עצומה. "אין שום דבר פשוט או צפוי במלחמה עם איראן", אמר ביידן.

הניסיון המר שהיה לארצות הברית במזרח התיכון בשנים האחרונות מחייב אותה, לדעתו, להפגין יתר צניעות בהערכת יכולותיה והכרה ריאלית של מגבלות הכוח שלה. וונדי שרמן, תת-מזכיר המדינה, העומדת בראש צוות המשא ומתן עם איראן, אף הרחיקה לכת בהערכתה את האפקטיביות המוגבלת של האופציה הצבאית האמריקאית מול איראן: "לאיראן", קבעה שרמן, "יש את היכולות לבנות מחדש את המתקנים שייפגעו. האופציה הצבאית תחזיר את איראן שנה אחת או שנתיים לאחור בלבד. לכן, האופציה היחידה הרלוונטית היא משא ומתן עם איראן".

שחיקה מדאגה

מכלול אמירות אלה מבטא בברור את השחיקה המתמשכת והמדאגה, שחלה בתקפותה ובאמינותה של האופציה הצבאית האמריקנית מול איראן בחודשים האחרונים וביתר שאת לאחר גיבוש מסמך ההבנות עם איראן בלוחזן. התבטאויות אלה עומדות בסתירה לעמדת הממשל בשנים האחרונות, שהדגישה שוב ושוב, כי אם ייכשלו המאמצים הדיפלומטיים להגיע להסדר, אזי כל האופציות, כולל הצבאית, נמצאות על השולחן והן מעלות תהיות רבות אשר ליכולותיה של ארצות הברית ולנחישותה לדבוק בהתחייבויות, שניתנו בהקשר זה. ניתן לקבוע כי הן מצינויות מגמה של התנתקות מראייתה של ארצות הברית את האופציה הצבאית מול איראן כריאלית ואפקטיבית בין האפשרויות שהובאו בחשבון כדרך למנוע את השלמת תוכנית הגרעין הצבאית של איראן.

עם זאת, התבטאויות אלה סותרות הערכות של גורמים בכירים ביותר במערכת הביטחונית של ארצות הברית: שר ההגנה אשטון קרטר אמר לאחרונה ל-CNN כי "לצבא ארצות הברית יש היכולת לחסל, להסיג לאחור ולהרוס את תוכנית הגרעין של איראן, ואני מאמין שהאיראנים יודעים זאת ומבינים זאת". הגנרל ג'יימס מתיס, שעמד בראש פיקוד המרכז בצבא ארצות הברית, הבהיר כי בידי צבא ארצות הברית היכולת "להוריד את איראן על הברכיים".

קצינים בכירים בחיל האוויר האמריקני הבהירו במסגרת שימוע בקונגרס כי "חיל האוויר האמריקני יש אופציות רבות כדי למחוק את מתקני הגרעין של איראן". ראש המטות המשולבים בצבא ארצות הברית, הגנרל מרטין דמפסי, הבהיר, כי יש ברשות צבא ארצות הברית אופציה צבאית תקפה, המסוגלת למנוע מאיראן את השגתה של יכולת גרעינית.

לאור זאת, יש להניח, כי התבטאויות הנשיא ואישים אחרים בממשל אשר למוגבלותה של האופציה הצבאית מול איראן נועדו להכשיר ולהצדיק את הסכם הגרעין, ההולך ומתגבש בין מדינות ה-P5+1, ובראשן ארצות הברית, לבין איראן. בנאום שנשא בעקבות גיבושן של הבנות לוזאן הזכיר הנשיא אובמה את העובדה, כי מספר הצנטריפוגות הפעילות באיראן גדל באורח משמעותי מאז כניסתו לתפקיד. המסר הברור היה, כי הסנקציות הנרחבות שהושתו על איראן וכן האיומים בפעילות צבאית נגדה, גם מצד ישראל, לא הרתיעו אותה מהתקדמותה בתחום הגרעיני. לפיכך, לשיטתו, אין בפועל אופציה כלשהי שתמנע את המשך התקדמותה של איראן לעבר יכולת גרעינית - מלבד משא ומתן דיפלומטי, שבמסגרתו פועלת ארצות הברית. המסקנה המתבקשת היא, שעל כל הצדדים הנוגעים בדבר לתמוך במאמץ הדיפלומטי של ארצות הברית מול איראן.

תמונת מצב זו מצביעה בעליל על החשיבות העצומה, שממשל אובמה מייחס למשא ומתן עם איראן כדרך להגיע להסדר סופי עמה בסוגיית הגרעין. עמדה זו מובילה אותו להצגת אופציות אחרות לפתרון המשבר הגרעיני כלא אפקטיביות, וממילא - כלא רלוונטיות או ככאלה שיובילו למלחמה כוללת, הרת סיכונים, עם איראן.

בראיון הנרחב עם העיתונאי ג'פרי גולדברג, באמצע החודש שעבר, הציג הנשיא אובמה בפרוש את ההסכם כנקודת ציון במורשת שהוא מבקש להותיר אחריו והדגיש את העניין האישי הרב שיש לו בהגעה להסדר. לשם כך היה הנשיא מוכן לסטות באורח משמעותי מן התנאים להסדר, שהוא עצמו הציב בפורום סבן בדצמבר 2013, שעיקרם היה השארת יכולת גרעינית לצרכי שלום בלבד בידי איראן. הוא עצמו קבע אז, שלצורך השגתו של יעד זה איראן אינה זקוקה למתקן הגרעיני התת-קרקעי בפורדו ולכור לייצור מים כבדים באראק, וכן לא לצנטריפוגות מתקדמות. ואולם, לא זו בלבד שהנשיא נסוג מתנאים שהיו הציב, אלא שכדי לקדם הסכם עם איראן הוא אף מוכן להגיע לעימות חסר תקדים עם הקונגרס ועם בעלות בריתה המסורתיות של ארצות הברית במזרח התיכון, ובראשן ערב הסעודית, ישראל ומדינות המפרץ.

הרצון הרב של ממשל הנשיא אובמה להגיע להסכם עם איראן בסוגיית הגרעין, לצד הצורך שחש הממשל להשיב על הביקורת שנשמעה נגדו בגין הבנות לוזאן, מובילים אותו לחדד את הרטוריקה, המבטלת למעשה את תקפותה של האופציה הצבאית מול איראן. עמדה זאת של הממשל האמריקני מחייבת הצבת עמדה חלופית בהירה, המתבססת על אמינותה של האופציה הצבאית - שביכולתה להסיג את תוכנית הגרעין האיראנית שנים רבות לאחר. ניתן לבססה על סדרת תקיפות אם פעילות הגרעין של איראן תחודש, ואין משמעותה בהכרח מלחמה בכלל או פלישה קרקעית בפרט - כמנוף הכרחי להשגת הסכם טוב. לעומת זאת, הסרתה למעשה של האופציה הצבאית מסדר היום מחלישה את עמדת הממשל והקהילה הבינלאומית במשא ומתן עם איראן לקראת הישורת האחרונה והקריטית שלו. זהו גם סימן מבשר רעות נוסף לגבי תוצאותיו של המשא ומתן.

גדעון סער שימש כשר החינוך והפנים וכעת הוא עמית בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי.

פרופ' **זכי שלום** הוא עמית מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי וחוקר בכיר במכון בן גוריון לחקר ישראל.

המאמר פורסם ב"מבט על", גיליון 712 של המכון למחקרי ביטחון לאומי, INSS.